Юлія КЕДЯ,
доктор філософії у галузі права,
старший викладач кафедри цивільно-правових дисциплін та правового забезпечення підприємницької діяльності ТОВ «Харківський університет»
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-9479-8927
e-mail: Julie_kedya@ukr.net

DOI: https://doi.org/10.32620/pls.2025.8.14

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПЕРЕВАЖНОГО ПРАВА ВИДАВЦЯ З ОГЛЯДУ НА ЗАХИСТ ПРАВ АВТОРА ЛІТЕРАТУРНОГО ТВОРУ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ ФРАНЦІЇ

Анотація. *Актуальність теми дослідження зумовлена розвитком різноманітних жанрів художньої літератури, труднощами публікації літературних творів, умов взаємодії між авторами та видавництвами, що, у свою чергу, породжує практичні питання їх договірного регулювання в Україні. Застосування на практиці угоди про переважне право видавця за законодавством Франції та прийняття нового Закону України «Про авторське право та суміжні права» від 01.12.2022 р. вплинуло на необхідність дослідження умов регулювання даного виду правочинів з огляду захисту прав автора.*

Ключові слова*: інтелектуальна власність, авторське право, ліцензійний видавничий договір, угода про переважне право видавця, майнові права автора.*

Авторське право (le droit d'auteur) захищає відповідні твори з моменту їх народження (створення), забезпечуючи автору немайнові та майнові авторські права, такі, зокрема, як право автора на ім'я та право автора на використання твору. При цьому, основним питанням у Франції постає захист саме прав автора як творця. З огляду на захист прав людини можемо провести пряму аналогію, адже автором може бути виключно людина, яка створює оригінальні та нові твори й має право на захист її моральних та матеріальних інтересів, що є результатом, зокрема, написаних літературних творів, автором яких вона є, у відповідності до статті 27 Загальної декларації прав людини[1]. Майнові та немайнові авторські права виникають з моменту створення відповідного твору, таким чином, існує презумпція захисту прав автора на твори, які ще не були відповідно створені.

Зазначимо, що статтею L131-1 Кодексу інтелектуальної власності Франції заборонено відчужувати права автора на майбутні, не створені твори на момент заключення договору.

Водночас у видавничій сфері існує можливість підписання попереднього договору у вигляді угоди про переважне право. Чому ж це не вважається порушенням «природних» основних прав автора?

Загалом у Франції в багатьох сферах використовують угоду про переважне право. Так, на даний час відповідно до ст. 1123 Цивільного кодексу Франції передбачено угоду про переважне право як договір, за яким сторона зобов'язується надати перевагу своєму бенефіціару (контрагенту), щодо співпраці з ним у випадку, якщо вона вирішить укласти основний договір[2].

Аналіз положень французького законодавства дозволив виявити угоду про переважне право, що застосовується до видавничих договорів, яка регулюється статтею L. 132-4 Кодексу інтелектуальної власності Франції.

Так, Клемен Франсуа зазначає, що «дана угода передбачає, що автор твору надає видавцеві переважне право на публікацію своїх майбутніх творів чітко визначених жанрів. Дане переважне право обмежується для кожного жанру п'ятьма новими творами, створеними з дня підписання видавничого договору, укладеного з першого видання твору, або творами, створеними автором протягом п'ятирічного терміну, починаючи з тієї самої дати. При цьому, якщо видавець, який користується правом переваги, послідовно відмовився від двох нових творів, представлених автором у жанрі, визначеному в договорі, автор може негайно і «ipso jure» відновити свою свободу щодо майбутніх творів, які він створить у цьому жанрі. Тому у даному випадку майнові та особисті немайнові права автора не порушуються.

Однак, якщо автор отримав аванс від першого видавця за свої майбутні твори, він повинен спочатку відшкодувати його, що теж є зрозумілим і вірно зазначеним»[3].

Таким чином, відповідно до цього різновиду правочинів переважне право видавця пов'язується з:

1) жанрами творів, чітко визначеними у договорі та кількістю творів у кожному жанрі з моменту укладення договору про видання першого твору (не більше 5); або

2) творами, створеними автором впродовж п'яти років із дня укладення відповідного договору. На відміну від французького законодавства статтею 48 Закону України «Про авторське право та суміжні права» уніфіковано заборону щодо подібних обмежень автора - створення ним творів та розпорядження правами на них, які можуть обмежити його право на створення інших об'єктів авторського права [4].

Згідно з коментарем А. Босьє «щоб угода була дійсною, вона повинна визначати жанри творів. Цей пункт є обов'язковим. Його відсутність призводить до недійсності угоди» [5]. Таким чином, у цій угоді зазвичай зазначено, що вона поширюється, наприклад, на романи або новели.

Водночас угода про переважне право видавця не є ліцензійним видавничим договором. Дана угода не дає видавцеві права використовувати відповідний літературний твір. Лише видавничий договір передбачає передачу чи відчуження майнових прав автора на користь видавця.

Отже, які є необхідні умови для укладення угоди про переважне право видавця, які б, у першу чергу, захищали права автора?

По-перше, майбутні твори необхідно планувати в певному жанрі. Автор, який прихильний до науково-фантастичних романів, не зобов'язаний протягом дії угоди надавати своєму видавництву написаний ним твір з іншого жанру. Розглянувши судову практику бачимо, що судді захищають авторів і визнають обмежувальне тлумачення угод, тобто ті твори, у відповідному жанрі, які не перелічені чітко в угоді, не можуть бути додані post-factum, і неможливо зробити розширене тлумачення зобов'язань угоди про переважне право видавця.

По-друге, угода може бути обмежена за кількістю творів (максимум до 5 творів) або за тривалістю (до 5 років). Будь-які положення, що виходять за вказані межі, вважатимуться недійсними та не можуть бути застосовані проти автора[6].

Важливо звернути увагу на те, що ці два максимуми є альтернативними, а не кумулятивними. Угода не може передбачати обмеження 5 (п'яти) творами протягом 5 (п'яти) років. Необхідно застосовувати обмеження в 5 (п'ять) творів, що, у свою чергу, виключає обмеження за часом. При цьому, автору може знадобитися 20 (двадцять) років, щоб завершити свої твори. Важливою умовою співпраці є неможливість видавця змусити автора випустити їх.

Наведемо приклад забороненого положення даної угоди, яке порушує право автора, зокрема, на творчість і захист своїх інтересів.

«Сторони укладають угоду про переважне право видавця щодо науково-фантастичних романів, які автор буде створювати з моменту підписання цієї угоди та терміном на 4 (чотири) роки. Видавничі договори, укладені відповідно до цієї угоди, автоматично підпадають під дію умов, визначених цією угодою, протягом усього терміну дії угоди. У даній угоді автор зобов'язується пропонувати видавництву щонайменше дві нові публікації на рік, тобто два нові науково-фантастичні романи. За винятком випадків форс-мажорних обставин, автор зобов'язується дотримуватися вищезазначених мінімумів і продовжувати співпрацю протягом терміну дії визначеної угоди»[7].

До того ж зазначимо, що для того, щоб права автора не порушуватися, необхідно щоб видавничий договір укладався в письмовій формі, а кожне право, яке передається, повинне бути чітко у ньому зазначене (ст. L131-3 Кодексу інтелектуальної власності Франції), включаючи інші обов'язкові умови відповідного договору.

Таким чином, угода про переважне право видавця не порушує та жодним чином не обмежує прав автора, що випливають із Загальної декларації прав людини і відповідного законодавства у сфері авторського права, а навпаки забезпечує автора стабільною роботою: з його дозволу і з обмеженнями, передбаченими законодавством Франції, дана угода має право на життя.

Бібліографічні посилання

1. Загальна декларація з прав людини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 04.12.2025).

2. Code civil (2025). URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006070721/ (дата звернення: 20.11.2025).

3. François C. La réforme du droit des contrats présentée par l'IEJ de Paris (2016). URL: https://iej.univ-paris1.fr/openaccess/reforme-contrats/titre3/stitre1/chap2/sect1/ssect3-pacte-preference-promesse/ (дата звернення: 30.10.2025).

4. Закон України «Про авторське право та суміжні права» (2022). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text (дата звернення: 04.12.2025).

5. Alexandre Beaussier. Nullité du pacte de préférence portant sur toutes les oeuvres musicales futures et des contrats d'édition prévoyant une répartition des droits d'exécution publique contraire à celle de la SACEM (TJ Paris, 24 septembre 2025, RG n°23/08675) (2025). URL: https://www.lesondudroit.com/rejet-de-laction-en-resiliation-du-contrat-dedition-dun-auteur-reprochant-a-lediteur-un-manque-de-diligence-face-a-des-adaptations-non-autorisees-et-invoquant-la-duree-indeterminee-ou-p/(дата звернення: 13.11.2025).

6. Félix D. C'est quoi un pacte de préférence éditoriale? (2022). URL: https://www.didierfelix-avocat.com/pacte-de-preference-editoriale/ (дата звернення: 30.10.2025).

7. Le pacte de préférence dans le contrat d'édition (2023). URL: https://ligue.auteurs.pro/fiches/7256/ (дата звернення: 30.10.2025).

J. Kedya

Legal regulation of the publisher's pre-emptive right in view of protecting the author's rights to a literary work under French legislation.

Abstract: The relevance of the research is determined by the development of various genres of fiction, the difficulties of publishing literal works, the conditions of interaction between authors and publishing houses, which, in turn, gives rise to practical issues of their contractual regulation in Ukraine. The practical application of the publisher's preemptive right agreement under French law and the adoption of the new Law of Ukraine "On Copyright and Related Rights" dated 12.01.2022 influenced the necessary research into the terms of regulation of this agreement for the protection of author's rights.

Keywords: intellectual property, copyright, publishing license agreement, publisher's preemptive right agreement, author's property rights.

Зразок для цитування:

Кедя Ю. Правове регулювання переважного права видавця з огляду на захист прав автора літературного твору за законодавством Франції. Пропілеї права та безпеки, 2025. №8. С. 81-83. DOI: https://doi.org/10.32620/pls.2025.8.14.